11
(3624)
31. 5. 2024
Cena 0,50 €

НОВЕ ЖИТТЯ

DVOJTÝŽDENNÍK RUSÍNOV-UKRAJINCOV SR • ДВОТИЖНЕВИК РУСИНІВ-УКРАЇНЦІВ СР

62-ге свято поезії в Пряшеві

Травень є не лише місяцем любові, материнства, перемоги над фашизмом, але і місяцем щорічного Фестивалю драми і художнього слова ім. О. Духновича.

За планом, 62 Фестиваль драми і художнього слова відбувся 14-го та 15-го травня в Пряшеві. Відкрив його голова ЦР Союзу русинів-українців СР Павло Боґдан у гуртожитку ім. О. Духновича, щоб ввічливо вклонитись будителю і покласти квіти до його бюста.

▲ *Частина учасників змагання в читанні поезії і прози – перша категорія.*

Вже на початку подякував всім любителям художнього слова на українській мові, що не забувають читати художні твори та приходять на змагання і такі, які українську мову не вивчають, бо не мають таку можливість.

Перший день після обіду у Словацько-українському культурному та інформаційному центрі змагались у художньому читанні декламатори третьої, четвертої та п'ятої категорій. У перший день взяло участь 15 читців-декламаторів.

П'яту категорію творили жінки, котрі колись змагались в огляді художнього читання «Струни серця» Ірини Невицької, який через нестачу коштів та меншу кількість учасників уже другий рік зачислений до Фестивалю ім. Духновича. Із життям та творчістю Ірини Невицької познайомила Єва Олеар, голова жіночої комісії СРУСР та українська письменниця СР.

Журі працювала у складі Йолана Марушак, Мілан Манько, Марія Белей та Любиця Бабота. Вони оцінили всіх декламаторів, але попрощались із п'ятою категорією, жінки якої відійшли вже цього дня та одержали дипломи: Ольга Урам за життєву відданість до поезії, Анна Ванько за довгорічну участь в конкурсах поезії, Людмила Ражина за оригінальний вибір твору, Олена Кравченко за актуальний вибір твору, Людмила Котиш за автентичне виконання власних творів (з музикою та співом).

▲ *Частина учасників в читанні поезії і прози – друга категорія.*

▲ *Сцена з вистави «Гуцульський рік».*

Уважно слухали виступи жінок і молодші учасники, які могли багато чого навчитись від старших довгорічних декламаторів.

Увечері у Театрі ім. О. Духновича виступав Коломийський академічний обласний український драматичний Театр ім. І. Озаркевича із України, який представив драму-містерію «Гуцульський рік» за твором Гната Хоткевича, в основу якої покладено народні звичаї гуцулів. Повний зал глядачів оплесками високо оцінив майстерність виступаючих артистів та прекрасно підготовлену сцену.

Павло Боґдан висловив вдячність акторам із Коломиї за їх чудові виступи та охоту знову приїхати на фестиваль. Не забув подякувати і голові Громадського об'єднання Закарпатської обласної спілки творчої інтелігенції «Мельпомена» Любові Оленчук та Іванові Тужеляку із Ужгорода, які допомагають при організуванні виступів українських драматичних колективів. Директор театру Дмитро Чиборак висловив сподівання, що співпраця з організатором фестивалю – Союзом русинів-українців СР – буде тривати і надалі.

Наступного дня продовжувались виступи читців-декламаторів у першій та другій категорії, яких було найбільше. Першу репрезентувало 9 читців, а другу – 15. В ній була і власна творчість, бо декламаторки із Камениці над Цирохою підготували розмову двох приятельок про життя і творчість О. Духновича.

У передобідньому часі театр із Коломиї підготував для молодших класів у театрі казку «Козадереза», на яку прийшли подивитись і учні З'єднаної школи ім. Т. Шевченка у Пряшеві. На змаганні та у театрі взяла участь і заступник Міністерства шкільництва, досліджень, розвитку та молоді Словацької Республіки із Братислави Ґабрієлла Кочкович, якій за участь у змаганні подякував голова ЦР СРУСР Павло Боґдан.

Щиру подяку висловив і учителькам Жанетті Штефаник та Катерині Єдинак із ОШ Орябина, Іветі Світок із ЗШ ім. Т. Шевченка у Пряшеві, Міхаелі Штеньо із ОШ в Ублі, Івані Лендак із СШ торгівлі та послуг у Михалівцях, Зузані Мацкулін із ОШ Коменського у Михалівцях та Любославі Жолновій із Гімназії П. Горова у Михалівцях.

Після вистави казки члени журі та голова передали учасникам дипломи та подарунки у окремих категоріях, крім п'ятої.

Із індивідуальними враженнями та великою естетичною насолодою всі оцінені спокійно розійшлись додому.

Марія БЕЛЕЙ.
Фото Мирослава Ілюка.

▲ *П'яту категорію творили жінки, котрі колись змагались в огляді художнього читання «Струни серця» Ірини Невицької, який через нестачу коштів та меншу кількість учасників уже другий рік зачислений до Фестивалю ім. Духновича. На фото: частина учасниць п'ятої категорії з членами журі та учасниками змагання молодших категорій.*

▲ *У 62 Фестивалі драми і художнього слова ім. О. Духновича взяла участь Ґабрієлла Кочкович з Міністерства шкільництва, досліджень, розвитку та молоді СР, яке є співорганізатором фестивалю. На фото (зліва): Павло Боґдан, Жанетта Штефаник, директорка Основної школи в Орябині, Ґабрієлла Кочкович.*

▲ *В ході Фестивалю драми і художнього слова ім. О. Духновича Центральну раду СРУСР відвідали гості з України. На фото (зліва): Павло Боґдан, Іван Тужеляк, заступник директора Коломийського театру Оксана Мегерко, директор Коломийського театру, Народний артист України Дмитро Чиборак, Любов Оленчук.*

Президія ЦР СРУСР оцінила
62 Фестиваль драми і художнього слова ім. О. Духновича

22 травня 2024 року в Пряшеві відбулось чергове засідання Центральної ради СРУСР. Разом з інформацією про діяльність керівництва ЦР СРУСР Президія оцінила 62 Фестиваль драми і художнього слова ім. О. Духновича, який відбувся 14 – 15 травня 2024 року в Пряшеві.

Перша частина фестивалю складалася з конкурсу художнього читання. Як зазначено у звіті, у змаганні взяли участь 44 учасники, які читали поезію і прозу у чотирьох категоріях. Це були учні 10 початкових, середніх та з'єднаних шкіл з Орябини, Пряшева, Ублі, Камениці над Цирохою, Михалівців (у 2015 році – 14, у 2016 р. – 6, 2017 р. – 6, 2018 р. – 6, 2022 р. – 6, 2023 р. – 10). Конкурс був доповнений категорією дорослих (5 учасників), яка мала слугувати взірцем і натхненням для учнів основних і середніх шкіл.

На 62 Фестивалі драми і художнього слова були представлені поезія та проза 24 авторів зі Словаччини, України та інших країн, 4 учасники конкурсу представили власні твори. Всі учасники дуже добре підготувалися до конкурсу, їх декламація поезії та прози була на хорошому рівні, учні добре розуміли зміст твору і добре засвоїли мовний аспект декламації. Цього року особливо відзначилися молодші категорії. Серед учасників були також діти біженців з України. «Незважаючи на те, що відбувається подальше зменшення кількості шкіл з українською мовою навчання, інтерес до конкурсу не згасає, і серед учасників були учні зі шкіл зі словацькою мовою навчання», – сказано у звіті.

Друга частина складалася з виступів Коломийського театру ім. І. Озаркевича. В другий фестивальний день театр виступив перед учасниками конкурсного огляду в читанні поезії і прози, учнями Пряшівської З'єднаної школи ім. Т. Шевченка з українською мовою навчання та дітьми біженців з України.

Після виступу театру відбулась оцінка змагання в читанні поезії і прози, а переможцям у кожній категорії були вручені дипломи та призи.

Президія постановила скликати засідання Центральної ради СРУСР, яке відбудеться 29 червня 2024 року. На ньому, крім іншого, мають обговоритись важливі питання організування фестивалів та інших акцій СРУСР в подальших роках.

-мі-

70 Свято русинсько-української культури Словаччини

21. – 23. 6. 2024

свидник

▲ На фото (справа): голова Спілки українських письменників Іван Яцканин, директорка Окружної бібліотеки імені Давида Ґутґесела в Бардієві Івета Міхалко, Ліна Гвать, Данка Ріствей.

Григорій Сковорода в Бардієві

«Життя наше – це подорож, а дружна бесіда – це візок, що полегшує мандрівникові дорогу», – такими словами українського філософа, поета, педагога Григорія Сковороди (1722-1794) розпочалася в Окружній бібліотеці імені Давида Ґутґесела в Бардієві презентація творів Г. Сковороди словацькою мовою, які увійшли у видання – «Hryhorij Skovoroda: Drahý priateľ!».

Нещодавно культурна громадськість світу відзначала 300-річчя від дня народження цього геніального філософа, цього року 230-річницю смерті Г. Сковороди. А ще одна причина, яка нас завела у Бардіїв. У цьому зв'язку знавець життя і творчості Григорія Сковороди Володимир Стадниченко у книзі «Іду за Сковородою» (2002) написав: «Коли переяславський генерал-майор Федір Вишневський зібрався їхати у далеку Угорщину закупляти знамениті токайські вина для царського двору, він не вагався кого взяти з собою як помічника-перекладача, знавця європейських мов, цікавого співбесідника, доброго музиканта. Федір Степанович Вишневський погодився з професором Києво-Могилянської академії Мануїлом Козачинським, що кращого за спудея Григорія Сковороду помічника для непростої роботи в чужій землі він не знайде... генерал не міг їхати інакше, а лиш Угорським шляхом «дальньої торгівлі», що прокладений купцями ще в середньовіччі з Прибалтики через Дуклю, Свидник, Бардіїв, Пряшів, Кошиці – і далі на Угорщину аж до Середземномор'я...».

У ході презентації з життям і творчістю Григорія Сковороди познайомив присутніх Іван Яцканин, голова Спілки українських письменників Словаччини. Байки Г. С. Сковороди по-українськи прочитала Ліна Гвать, а по-словацьки Данка Ріствей.

Оскільки презентація відбувалася у бібліотеці, то на звершення прозвучав афоризм Григорія Сковороди: «Не розум від книг, а книги від розуму створилися».

(ія)

Фото Ладислава Цупера.

▲ Данка Ріствей читає байку «Чиж і щиглик».

▲ Ліна Гвать читає байку «Вітер і філософ».

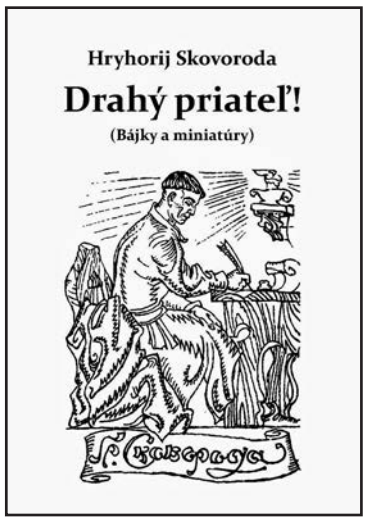

▲ Твори Григорія Сковороди на словацьку мову переклав Іван Яцканин.

▲ Погляд на частину учасників презентації.

▲ Емілія Югова.

▲ Сабіна Гошкова.

▲ Зузана Маґулякова.

«Маковицька струна» в регіоні Свидик–Стропків

19 травня 2024 року в СНМ – Музеї української культури у Свиднику пройшло регіональне коло ювілейного 50-го конкурсного огляду народної пісні «МАКОВИЦЬКА СТРУНА». Організатором конкурсу є Регіональна рада Союзу русинів-українців СР у Свиднику та співорганізатори: Піддуклянський освітній осередок у Свиднику, СНМ – Музей української культури та товариства Jamaro, Stropek, Krajina.

У 20 конкурсних номерах в чотирьох вікових категоріях взяло участь 20 конкурсантів з реґіону Стропків та Свидник. І цього року «Маковицька струна» виявила нових талановитих співаків. За оцінкою журі, в золотому пасмі поступили: Зузана Маґулякова (Свидник) – соло спів І категорія, Сабіна Гошкова (Свидник) – соло спів ІІ категорія, Емілія Югова (Стропків) – соло спів IV категорія. Достойний вибір для презентації нашого регіону у фіналі конкурсу «Маковицька струна», котрий пройде у листопаді в місті Бардієві, а гала-концерт у Пряшеві.

Організатори регіонального конкурсу висловлюють подяку співакам, а також їх батькам та музичним педагогам, що сприяють розвитку їх таланту та збереженню народної пісні. Також подяка належить Піддуклянському освітньому осередку за надання призів конкурсантам, СНМ – МУК за надання гідних просторів та забезпечення частування.

ДЯКУЄМО ВСІМ ЗА УЧАСТЬ. ВІТАЄМО ПЕРЕМОЖЦІВ! БАЖАЄМО ПОДАЛЬШИХ УСПІХІВ!

Людмила РАЖИНА,
голова РР СРУСР у Свиднику.

▲ Учасники регіонального змагання.

Свято русинсько-української культури у ретроспективі (ДО 70-РІЧЧЯ ЗАСНУВАННЯ СВЯТА)

(Продовження. Початок в № 10/2024)

4-те Свято (31. 5. – 1. 6. 1958) – 54 колективи, понад 10 тис. глядачів. Силами працівників апарату та активістів КСУТ розширено амфітеатр. 5-те Свято (13-14. 6. 1959) – 36 колективів, понад 15 тис. глядачів. Успішним колективам і виконавцям було вручено Золоту медаль і дипломи. 6-те Свято (4-5. 6. 1960) – 46 колективів, понад 15 тис. глядачів. Лауреатом Свята став ансамбль «Верховина» з Меджилаборець. 7-ме Свято (27-28. 5. 1961) – 32 колективи, понад 17 тис. глядачів. Об'єднаний 300-членний хор виконав пісню «Нова Маковиця» в обробці Ст. Ладижинського. Успішним був, зокрема, ансамбль «Карпатянин» з Пряшева. Виступив також колектив «Боржава» с. Довге, що на Закарпатті. 8-ме Свято проходило у двох частинах: у Свиднику (16-17. 6. 1962) – 42 колективи, понад 20 тис. глядачів та у Меджилабірцях (23-24.6. 1962). З того часу там проводиться Фестиваль культури і спорту. Виступив ансамбль «Карпати» з Рахова.

(Далі буде.)

62 ФЕСТИВАЛЬ ДРАМИ І ХУДОЖНЬОГО СЛОВА ІМ. О. ДУХНОВИЧА
Результати змагання з художнього читання поезії та прози

Перша категорія – поезія

1 місце Ростислав Ліпін (ЗШ ім. Т. Шевченка Пряшів
2 місце Міхаел Ковальчик (ОШ Орябина)
3 місце Радослав Стах (ЗШ ім. Т. Шевченка Пряшів)
3 місце Барбора Янко (ОШ Убля)

Перша категорія – проза

1 місце Олена Чорнозуб (Євангелічна школа Пряшів)
2 місце Міла Стошек (ЗШ ім. Т. Шевченка Пряшів)
3 місце Сандра Штеньо (ОШ Убля)

Друга категорія – поезія

1 місце Лівія Ріґан (ОШ Убля)
2 місце Максим Шаповаленко (ОШ Важецька Пряшів)
3 місце Ростислав Кучер (ОШ Важецька Пряшів)

Друга категорія – проза

1 місце Єлизавета Колібабчук (ОШ Простєйовська Пряшів)
2 місце Гліб Сидоров (ОШ Орябина)
3 місце Клаудія Данко (ОШ Убля)
3 місце Даніел Микита (ЗШ ім. Т. Шевченка Пряшів)

Друга категорія – власна творчість

1 місце Дорота Мажерик (ОШ Камениця над Цирохою)
1 місце Біанка Лабанц (ОШ Камениця над Цирохою)
2 місце Адам Кірнаґ (ОШ Коменського Михалівці)

Третя категорія – поезія

1 місце Александра Петрик (ОШ Орябина)
2 місце Анна Фролова (ЗШ ім. Т. Шевченка Пряшів)
3 місце Петро Кущак (ОШ Орябина)

Третя категорія – проза

1 місце Ґабрієла Ковальчик (ОШ Орябина)

Четверта категорія – поезія

1 місце Софія Босак (Гімназія П. Горова Михалівці)
2 місце Катерина Свадеба (СШ торгівлі і послуг Михалівці)
3 місце Аліса Зіллєва (ЗШ ім. Т. Шевченка Пряшів)

Стриговець – мале селечко
Старостка Івета Ігнаткова про село і його проблеми

Хто не бував на самій окраїні Словаччини, той не знає, де знаходиться Стриговець. Село знаходиться на Снинщині. Близько села знаходяться історичні пам'ятки, дерев'яні храми Василія Великого з половини 18 століття в Грабовій Розтоці і Вознесіння Господнього з 1755 року у Шмиґовці.

Перша письмова згадка про Стриговець походить із 1635 року, колись тут був млин. В 1828 році жило в селі 364 жителів, а тепер тільки – 129, і то більшістю старших. В селі находиться греко-католицький храм св. Іллі з кінця 18 століття. Через село переходить веломагістраль (cyklomagistrála) на Морське Око і Земплинські Гамри.

Люди дотепер вживають назву села *Стрівець, на Стрівці, із Стрівця.*

Від 2010 року старостою села є завжди усміхнена пані Івета Ігнаткова.

– *Пані старостко, ваше село мале, але дуже гарне. Що можете сказати про нього.*

● У селі багато жителів над 80. Мало молодих. Пусті будинки продаються на дачі. **Правду сказати, мене радує, що є і такі жителі, котрі свою спадщину оберігають, ходять відпочивати у вільні дні, утримують хати.**

– *Що вас тяжить?*

● Найбільше мене тяжить те, що селяни мусять ходити до лікаря, на пошту, до магазина аж до Ублі, що школа, котра служила дітям до 1975 року, від 1993 року розпадається.

▲ *Старостка села Івета Ігнаткова.*

– *Правда, і я пам'ятаю, що у мене однокласників із вашого села не було, але в 1979 року я уже вивчала дітей із Стриговця, а в автобусі завжди було багато учнів.*

● Школа була заснованса в 1933 році. Після її ліквідації у 1975 році тут *Подвигорлат* займався різним виробництвом – обробкою дерева, виготовленням хлібних кошиків, пошиттям штор, постільної білизни (drevovýroba, košíky na chlieb, šitie závesov, obliečok).

Чия будівля тепер, і сама точно не знаю.

– *Пані старостко, чим ви можете похвалитися.*

● Хочу сказати, що я ніколи те думала, що буду жити на селі. Ця робота мене дуже інтересує, хоч я вже сама і прибиральниця, і дбаю про прикрашування села, і про косіння трави, стараюся і про економічні справи, організую всі акції...

Трохи мене стримала пандемія коміду. Деякі акції ми вже не робимо, як, наприклад, ватру на День визволення. Бали – плеси із зимових місяців ми переклали на літній місяць в серпні під назвою *Зустріч родаків* і це за помочі Пряшівського самоврядного краю і Земплинського музею у Михалівцях. Мене дуже радує, що в селі від 2016 року існує фольклорна група *Стриговчанка.*

– *А що би ви хотіли зробити для жителів?*

● Щось би хотілося.., але живемо тільки з дотації. З них ми зробили сходинки до входу у Сільський уряд, новий дах, вікна, нову дорогу, на яку ще маємо кредит (úver). Хотіла б ще зробити маленький парк, а головно дім скорботи. Добре було б, якби тут була хоч маленька фабрика для молодих жінок, які залишилися жити в селі.

▲ *Співацька група «Стриговчанка».*

– Пані старостко, дякую вам за розмову і на кінець хочу подякувати, що ви виховали такі гарні доньки Іветку і Симонку, котрі репрезентували довгі роки Основну школу в Ублі в *Співах мого роду*, на *Маковицькій струні, Земплін шпіва і гуторі*, а головно на Фестивалях драми і художнього слова імені Олександра Духновича в Пряшеві.

(У статті було використано деякі дані з Вікіпедії).

–МК–

Фото: Марія Камозінова

▲ *Зустріч родаків.*

«Білий легіт» з премією

Премію імені Ірини Вільде засновано у 2007 році Львівською обласною організацією Національної спілки письменників України та народним депутатом України Петром Писарчуком на честь 100-річчя від дня народження видатної української письменниці Ірини Вільде. В жовтні 2006 року було також прийнято окрему постанову Верховної Ради України «Про відзначення 100-річчя з дня народження української письменниці Ірини Вільде».

Ірина Вільде (1907-1982), справжнє ім'я Дарина Полотнюк – українська письменниця. Після 1939 р. видала понад двадцять книжок прозових творів. Перші книжки – «Метелики на шпильках» та «Химерні серця» випустили у 1935 р. За ними – повість «Б'є восьма» (1936) і роман «Повнолітні діти» (1938). У 1955-1956 рр. у львівському журналі «Жовтень» надруковано перший том роману «Сестри Річинські», який окремим виданням вийшов у 1958 році. У 1964 році вийшов другий том «Сестер Річинських». За цей роман у 1965 році Ірині Вільде присуджено Шевченківську премію.

Авторитетне журі, у складі якого ввійшли знані письменники і майстри слова Галина Пагутяк (голова), Надія Ковалик, Олександр Масляник, Лана Перлулайнен та Леся Бернакевич, за участі голови організаційної управи Премії Олеся Дяка, у процесі тривалих роздумів та в форматі таємного голосування визначилося з переможцями.

Лауреатом першої премії став Василь Горбатюк з Хмельницького за збірку есеїв «Листи забутого життя».

Володарка другої премії – львів'янка, яка десятиліттями працює в жанрі детективної та історичної прози, Леся Холодюк (психологічний роман «Акме»);

Третьої премії удостоївся автор збірки оповідань **«Білий легіт»** із Ряшова (Словаччина) **Іван Яцканин**

– голова Спілки українських письменників Словаччини, головний редактор літературного журналу «Дукля» та українського дитячого журналу «Веселка.

(яф)

Мої два роки з людьми з України (4)

«Маємо зробити так, щоб війна поділилася на «до Бучі» і «після». «Після» – це вже коли неможливо удавати, що не знав. Неможливо й далі вважати, що розпад росії може бути більшою катастрофою, ніж її дальше тривання. ...» (Оксана Забужко)

Ці слова української письменниці гострі. Але якими вони мають бути після того, як очі всього світу побачили різанину у вищезгаданому селі, влаштовану російськими окупантами? Ми можемо ставити різні – навіть філософські – питання, але – це сталося! Це не вигадка. А скільки з нас, з нашого оточення, вірить у багато вигадок! І скажуть, що це самі українці собі зробили... Ті, хто втік, але перебуває в постійному контакті з Батьківщиною, знають своє.

Любов? Любов!

Звичайно, тема чогось такого крихкого, такого важкого для опису, також виникала і виникає в моєму спілкуванні з людьми з України, здебільшого з жінками. Любов матерів до своїх дітей, до своїх батьків, до своїх партнерів, до своїх чоловіків, які не змогли виїхати з України разом з ними. І проблеми, які ці стосунки приносять з собою. Ця делікатна тема була порушена – також з моєю дружиною – у напрочуд відвертих розмовах з ними. Щонайменше дві жінки зізналися нам, що хочуть розлучатися, що ще до втечі з окупованої Батьківщини їхні подружні стосунки були не найкращими. І розлука цьому сприяє. Будь-яка порада – це справа потрібна, але втручатися в чуже життя?! Ну, я дозволяв собі це лише мінімально. Деякі українські жінки поїхали додому також – як вони мені натякували – з простої причини: чоловік, партнер хотів, щоб вони були вдома... Тому що – вони мені цього не казали, але я це відчував – він ревнував. Впоратися з новою життєвою ситуацією непросто. Треба також сказати, що ті українки були красунями, як квіти в літньому саду.

Інтеграція

Перші місяці контактів з людьми з України втекли як сполохані коні. Російський володар пообіцяв завершити війну (вибачте, спеціальну військову операцію) за три дні, а сьогодні, коли я пишу ці рядки, вона триває вже третій рік. Навіть після перших кількох місяців затяжного шоку від того, що Росія зробила з вільною незалежною Україною, почала появлятися інша тема, пов'язана з долею біженців. Як вони інтегруватимуться в суспільство Словаччини, до якого були змушені приїхати? Адже їм треба жити. Хто їм допоможе? І ось у цій інтеграції я провів – і проводжу – з ними, мабуть, найбільше часу. Я був приємно здивований тим, що всі ці жінки, а також Володимир з Чернігова чи Олександр з Ізюма, хотіли і були готові взяти на свої плечі. Наскільки я знаю, жінки з вищою освітою без жодних вагань йшли працювати, наприклад, помічницями на кухні. Наші люди не бралися за таку роботу (при цьому кілька словацьких політиків зігрівало свою поливочку, заявляючи, що біженці з України зловживають допомогою в Словаччині, звичайно, вони ніколи не наводили жодного конкретного прикладу, але підштовхували, щоб набрати бали у виборців, і цього їм було достатньо і є). Більше того, люди з України не говорили словацькою, наприклад, близько 12-річний син Наташі з Києва розплакався під час вступної співбесіди в кабінеті директора школи на вулиці Важецька в Пряшеві. Він схопив мене за руку і благав, щоб йому не йти в цю школу. Але – пішов. Через кілька тижнів його мама зателефонувала мені, ціла зраділа повідомила, що її син отримав найкращий результат серед усіх учнів класу на іспиті з математики.

Вміння інтегруватися в інше середовище – це просто теж геройство і велике мистецтво адаптації. Яка була щаслива ветеринар пані Ліна з Коростеня, що я з приятелем знайшов їй роботу саме за фахом у ветеринара в Пряшеві. Я забрав її до «місця призначення», мій приятель в перший день дзвонив мені, що вона взагалі не відзивається, ми перелякалися, що вона десь загубилася, що у неї якісь проблеми. А вона подзвонила нам пізніше того ж вечора і сказала, що так довго була на роботі, тому що її потребували коти і собаки... Звичайно, інтеграція не була б успішною, якби не знайти словацьких роботодавців і не дали вони роботу біженцям. Так що і їм спасибі.

Вдячність

Я не допомагав і не допомагаю біженцям з України для того, щоб отримати від цього якусь вигоду. Крім гарного самопочуття. Але я пишу не всю правду. Кожен біженець хотів мені якось віддячити. Мені було достатньо простого слова «дякую» – ніхто цього не забував. Але були й такі ситуації, коли у 2023 році біженці могли поїхати хоча б до Ужгорода. Тому я попросив у них два подарунки – газети і український коньяк. І тут їхня енергічність була очевидною. Пані Людмилі з Коростеня потрібно було відвезти дівчину до кордону з Україною (її батьки просто хотіли, щоб вона вернулася в Україну). Тож однієї суботи ми втрьох, на моїй машині, поїхали до Вишнього Німецького, але дівчина не могла перейти кордон пішки і потрапити на українську сторону. Я сказав пані Людмилі, що поїдемо далі, я знаю, що на переході у Великих Слеменцях дівчина може перейти в Україну пішки. Так і сталося. Пані Людмила провела її і десь через годину чи дві вона повернулася. «Пане Йосипе, це вам», і простягнула мені півлітрову пляшку *Закарпатського коньяку*... До речі, кілька з тих жінок вже надіслали мені вітальні листівки з України чи то на Різдво, чи то на Новий рік, чи то на Великдень...

І я все ще комусь подобаюся! Беккі, собака пана Володимира, якій я іноді привожу такі смаколики з Польщі (**фото**, також завдяки подарунку пана Анджея з Жешува). Собака – це жива істота, і Беккі після подарунка мило обтирається об мої ноги. Міцного здоров'я!

Бути журналістом весь час

Завдяки Любі Кольовій, редактору RTVS в Кошицях, яка відповідає за магазин «Kvarteto» (спільна передача телеканалів зі Словаччини, Польщі, Чехії та Угорщини), а також реляції для національних меншин, мені вдалося підготувати близько чотирьох коротких телевізійних репортажів про перебування біженців. Це був ще один вимір моєї допомоги (за яку мені заплатили...), і я приєднався до багатьох журналістів, які давали особисті свідчення про війну в Україні (наприклад, Мішо Франк у «Корзарі»).

«Наш» Андрій захоплювався тим, як прекрасно пройшов марш за мир у Пряшеві. Я не був. Якби хтось організовував протест проти війни Росії в Україні, я був би серед перших,

хто прийшов би. Яка тонка різниця між цими двома «акціями». Ти проти миру в Україні? Ні, ні, я проти війни. Бо треба сказати, хто проти кого – тобто війна Росії проти Україні. Але багато хто не хоче так говорити. Чи не знають? Коли я пишу це, надходять дальші вісті про те, як росіяни варварськи руйнують Харків. Місто, з якого я вже знаю кількох людей особисто...

* * *

Я почав словами літератора, ними і закінчу. Чеський письменник Vladimír Körner: «Смерть на полі бою, по суті, швидка, але шрами на душі залишаються надовго. І це найбільше стосується жінок і дітей, які залишилися в живих».

Якби хтось запитав мене, чому я робив і роблю все це, я б відповів – в моєму житті багато знайомих і незнайомих допомогли мені тоді, коли я найменше цього очікував. Саме тому я теж на цій дорозі. І щоб шрами боліли якнайменше.

Текст і фото: Йосиф ЮРЧИШИН.

(Закінчення. Попередні частини у №№ 8 – 10).

Михайло Дробняк слухав, що шепче рідна земля
(З приводу 40-річчя з дня смерті)

В селі Збудський Рокитів (тепер Рокитів) Гуменського округу народилися два видатні поети – Михайло Дробняк (1942-1984) та Степан Гостиняк (1941), які не лише збагатили своїми творами українську літературу Словаччини, але й підняли її на вищий художній щабель. Після закінчення початкової школи в рідному селі, загальноосвітньої середньої школи в Меджилабірцях обоє продовжили навчання на Пряшівському філософському факультеті Університету ім. П. Й. Шафарика. Потім кожен з них працював в українських установах: Михайло в редакції «Нове життя», а Степан – у Музеї української культури у Свиднику. Кожен з них мав свій художній світ, художній стиль – свою метафору, по-своєму оригінально виражав свої почуття, мрії і сни...

Михайло Дробняк у світ художньої літератури вступав скромно, без великих заяв чи амбіцій і так скромно, майже тихо жив усе своє плідне життя. 60-ті роки минулого століття були дуже бурхливі не лише у Чехословаччині (празька весна, шукання нових художніх засобів та форм художнього зображення складного світу і людини в ньому, окупація Чехословаччини радянською армією, політична консолідація тощо), але й в Україні, де з новим поетичним мисленням і художнім словом виступили молоді поети, як І. Драч, М. Вінграновський, Л. Костенко, Д. Павличко, П. Скунць, Б. Олійник але й прозаїки О. Довженко, О. Гончар, С. Дімаров, Ю. Мушкетик, І. Чендей, І. Дзюба, Є. Сверстюк, В. Стус, І. Світличний та ціла когорта дальших поетів, прозаїків, драматургів, художників та митців, яких було названо шістдесятниками. Вони кардинально змінили тематику, художнє зображення та взагалі дальший розвиток української модерної літератури XX ст. Всі ці події до певної міри стимулювали і М. Дробняка, щоб шукав нові підходи, засоби для художнього зображення складного світу і людини в ньому. Наступом на пост генерального секретаря ЦК КПРС Л. Брежнєва шістдесятники були покарані, ув'язнені, виникла дисидентська література.

Не інакше проявила себе також т. зв. нормалізація в нашій країні в 70-роках XX ст. М. Дробняк був змушений залишити редакцію «Нове життя» і перейти на менш політично експоноване робоче місце – Піддуклянський художній народний амсамбль, де творив до кінця свого життя...

Дух шістдесятництва «прилетів» і на Пряшівщину. Наші поети, зокрема молоде покоління, очолюване С. Гостиняком, почало більш відкрито ставити різні запитання політичного, національного і художнього характеру, критично, правда, художньою формою, часто між рядками, іноді натяком або завуальовано оцінювало дотеперішній спосіб художнього мислення і зображення, різні форми міщанства, корупціонерства, панібратства тощо. Правда, М. Дробняк не завжди підтримував їх намагання. Він був іншого внутрішнього, психічного, політичного і художнього складу. Від самого початку виступав як поет лірик, романтик. Свідчать про це й вірші першої збірки «Розлуки і зустрічі» (1965), як «Не відходи, біла ромашко біла», «Моя любов», «Осінь», «Етюд», «Хвилина суму», «Каміла», «Прощання» та ін. Йому тоді було 25 років. Через два роки виходить дальша його поетична збірка «Смуги світла» (1967) і за нею «Очі в долонях» (1974), «Колосся надії» (1975) та «Шепіт землі» (1981). В останній збірці, між іншим, пише:

Стою на площі міста, на бетоні,
Затиснутий у себе з всіх сторін.
Лиш шепіт рідної землі знов скроні
Облизує, немов сталевий дзвін.
І пробую вернутись на доріжку
Далеких мрій у давнє село.
І взяти міцно в руки часу віжки,
Щоб сном, не дійсністю усе здалось.

А той сталевий дзвін нагадує йому не лише дитинство в рідному селі, але й шепіт рідної землі, хвору матір, лелек, кущі і поле, де пас корови, де мати часто з порепаними руками його ласкала, перші дотики до дівочих рук, першу любов, бажання повернутися додому на ті доріжки, які йому доводилося босими ногами ходити, спіймати далекі мрії дитинства та ін. Він чує шепіт далеких років Першої і Другої світової війни в Карпатах, які залишили там багато жертв, вдовиць, сиріт, калік тощо. Ці збірки засвідчили, що поет від збірки до збірки поетично зростав, мужнів як людина і як поет і в нашій літературі не мав рівного ліри.

І. Не дивно, що ряд його віршів було покладено на музику і виконував їх Піддуклянський український народний ансамбль (ПУЛЬС). Тішило нас його поетичне зростання, хоч не завжди наша критика спостерегла та оцінила його новаторське художнє мислення і зображення. Підтвердилося твердження Р. Гамзатова, скільки би ми не думали, не говорили, не писали про поезію, але і так ми не спроможні повністю її зрозуміти, витлумачити, пояснити. В цьому полягає сенс поезії, її художня тайна, бо у кожного читача викличе інші емоції, уявлення.

Наступні поетичні збірки «Стріти людину» (1983) і «Вістря днів» (1986) документують, що М. Дробняк справді як поет дозрів. На нашу думку, М. Дробняк найсильніший був в інтимній та пейзажній поезії, в ній, крім іншого, майстерно використав художні засоби народної поезії чи пісні, він прекрасно відчував красу народної мови і пісні. Такі твори, які йшли з глибин його душі, зокрема інтимні вірші, були щирі, повні любові, внутрішньої енергії і завжди були спроможні викликати у читача адекватний, здебільшого позитивний відгук, резонанс. Належав до тих поетичних майстрів, які були здатні вдало, навіть майстерно змалювати картини природи, своєрідні поетичні акварелі.

М. Дробняк написав і кілька поем та балад, в яких зобразив і розв'язував важливі суспільно-громадські та морально-етичні проблеми нашої воєнної і повоєнної людини. Коли вже говоримо про людину в поезії М. Дробняка, то треба наголосити, що це людина, яка жила чи живе під нашими Бескидами чи Карпатами. Малював їх не однобоко, але з усіма їх плюсам і мінусами, таких, яких бачив, з якими жив. Часто повертався до них, до періоду війни, до СНП.

Ще хочеться додати, що М. Дробняк писав вірші й на суспільно-громадські теми, але вони у нього виходили якось не природно, кострубато. Відчуваємо, що вони не виходили із глибини його душі. Писав їх і тому, бо без них тоді, до 1989 року, збірка не вийшла б друком. Правда, там, де відчував, що треба стати на бік правди, честі, наприклад, зображуючи борців СНП, війни, борців чілійської революції, то він займав позитивну позицію і знаходив такі художні засоби, які правдиво зображували їх дії і роздуми..

М. Дробняк написав три романи: «Далини» (1974), «Шумовиння часу» (1979), «Райдуги» (1982) та кілька оповідань і радіоп'єс («Журавлі повертаються у вирій»). Зразу хочеться сказати, що М. Дробняк і в прозі залишався переважно своєрідним ліриком, романтиком не лише що стосується художніх засобів, стилю, але й сприймання світу, його трактовки, бо у нього був такий склад душі, який зумовлював сприймати і зображувати дії та емоції людини і суспільне життя з ліро-романтичних позицій. У прозових творах він вирішував для нього, але й для нас, читачів, ряд важливих суспільно-політичних і морально-етичних проблем. Його цікавило, як людина себе вела, поступала у скрутних, гострих, складних ситуаціях, зокрема, під час Словацького національного повстання, в партизанських загонах, на фронті світової війни і дома, в сім'ї, на роботі. Цікавило його, як сприймала молода генерація, зокрема, студентська молодь, новий режим, мораль, нові порядки під час навчання у вищих школах тощо. Як бачимо, широка палітра проблем. Деяких сам був учасником, деякі почув од прямих, безпосередніх учасників подій, дещо додала його фантазія. В цілому всі три романи дали читачу уяву, як колись наші люди жили, думали і діяли. Він не лише співчував чесним людям, але й стояв на їх боці. Може, місцями дещо вийшло надумано, однобоко із сучасного погляду, але він тоді так відчував, сприймав події, мораль і поведінку людей, які зображував. На мене діють і зараз більш-менш вірогідно. Не розумію, чому його творчість не викладається в наших школах і вузі. Гадаю, що й сьогодні, сучасному читачу мають що дати. Колись я писав, що найкращим романом треба вважати «Шумовиння часу», сьогодні я вже іншої думки, всі три романи, це його Дробнякове дзеркало часу, як він його собі уявляв, сприймав. Таким дзеркалом часу є і вся його поетична чи прозова творчість. Таким дзеркалом часу вважаємо й твори інших письменників світу.

Всю поетичну і прозову творчість М. Дробняка вважаю шепотом передусім рідної землі, її людей про її болі, страждання, любов і ненависть, заздрість, зраду, бої і їхню незламність, охоту боротися за краще життя всіх людей світу...

Твори М. Дробняка виходили в перекладах словацькою, чеською, мадярською мовами та в оригіналі в різних збірниках та антологіях, як-от: «Pod spoločným nebom» (1979), «Ráno pod Karpatami» (Praha, 1983), Srdce ako slnce» (1984), «A Kárpatok éneké (1988), «Пелюстки провесни» (1977), «Карпатська замана» (Київ, 1990), «Під синіми Бескидами» (Ужгород, 2006) та інде.

Жаль, ми чомусь скоро забули, що тут не так давно жив і творив своєрідний і хоч для декого не талановитий поет і прозаїк, яким був М. Дробняк, хоч ми тоді захоплювалися його віршами, піснями і романами. Не завжди ми були достатньо уважні чи тактовні до його творчості, часто висловлювали безпідставно критичні слова, судження, вимагали від нього те, про що він не хотів писати чи «співати».

Пройшло вже 40 років од його кончини і ніхто не спромігся, ані родина, видати його кращі твори. Історія нам цього не пробачить, бо коли ми забуваємо про сучасне, забуде і про нас історія. А Михайло Дробняк – це історія, це частина історії нашої культури, літератури, нашого існування.

М. РОМАН.

Мистецтво Підкарпатської Русі 1919 – 1938 / Чехословацький слід

Куратор виставки: Мирослав Клебан.
Тривалість: 23 травня – 13 жовтня 2024 року
Місце: Крайова галерея в Пряшеві, Головна, 51, Пряшів
Відкриття: 23 травня 2024 року о 17:00

▲ *Відкриття виставки. На фото: куратор виставки Мирослав Клебан та директор галереї Мартін Кудла.*

Виставковий проєкт, що мапує мистецькі та культурні контексти на території колишньої Підкарпатської Русі (тепер Закарпатська Україна), є репризою виставки, підготовленої Східнословацькою галереєю у 2019 році в рамках виставкової драматургії, яка у 2018 – 2019 роках реагувала на історичні події та річниці створення 1-ї Чехословацької Республіки.

Виставковий проєкт був реалізований у співпраці з кількома музеями, галереями та архівами Словаччини, Чехії та України. Ще однією важливою і необхідною співпрацею в рамках даної теми була співпраця із Закарпатським музеєм Йосипа Бокшая в Ужгороді. На жаль, через 5 років, коли виставка презентується повторно, доводиться констатувати необхідність зміни концепції у підборі творів. Через агресивний військовий конфлікт, що триває у наших східних сусідів з лютого 2022 року, представити значну частину мистецької колекції Підкарпатської Русі саме з фондів Ужгородського музею не є можливим. Символічно, що ця виставка є презентацією та підтвердженням цінностей часів Масарика, нашого вільного та демократичного співіснування в об'єднаній та сильній Європі. З надією на краще завтра, ми символічно і співчутливо присвячуємо цю виставку нашим колегам з України, а також всьому українському народу.

Територію Підкарпатської Русі зазвичай називають «втраченою землею», «забутою землею» або «зниклим світом». У сучасній літературі Підкарпатська Русь змальовується як романтичний край, краса якого починає відкриватися для решти республіки, але часто підкреслюється її соціальна відсталість і неспокійна атмосфера. Науково-дослідницький та виставковий проєкт, що мапує культурні події та мистецьку продукцію території колишньої Підкарпатської Русі, продовжується як самостійна дослідницька діяльність у зв'язку з контекстом міжвоєнного мистецтва, особливо Кошицького кола 1920-1930-х років, відомого під загальною назвою «Кошицький модернізм». Період міжвоєнного мистецтва Підкарпатської Русі в

контексті Кошицького модернізму (або в масштабах центрально-європейського мистецтва) ще не отримав належного висвітлення з точки зору словацького чи чеського мистецтвознавства. З цієї причини ця тема є привабливою не лише для локальної історії мистецтва Східної Словаччини, але й за умови систематичного і всебічного розгляду може доповнити контекст ширших зв'язків чехословацького мистецького середовища.

(З пресрелізу).
Фото Ладислава Цупера.

Флоріан Заплетал: *Русини і наші будителі*

У 1921 році у Празі вийшла книжка Флоріана Заплетала *Rusíni a naši buditelé.* В ній він пред'являє читачам ретроспективний погляд чеських мислителів на карпатських русинів.

10 червня 2024 року минає 140 років з дня його народження. Хто ж такий Флоріан Заплетал (10.6.1884 – 25.10.1969)? Флоріан Заплетал – чеський історик, громадський діяч, дослідник культури русинів-українців. У 1920 році він був уповноваженим представником уряду Чехословаччини на Підкарпатській Русі (тепер Закарпатська область України), згодом особистим секретарем першого губернатора Підкарпатської Русі Григорія Жатковича. Після закінчення Першої світової війни він почав документувати дерев'яні церкви Словаччини і Закарпаття. Основні його роботи з карпатоукраїнської тематики: Masaryk o Ukrajině // Tribuna. 1920. Č. 132; Rusíni a naši buditelé. Praha, 1921; Dřevěné chrámy jihokarpatských Rusinů // Podkarpatská Rus: Sb. Praha, 1923; A. I. Dobrjanskij a naši Rusíni r. 1849–51. Praha, 1927. Частина спадщини Флоріана Заплетала зберігається в СНМ – Музеї української культури у Свиднику.

У книжці *Rusíni a naši buditelé* він пропонує чеський погляд на східних слов'ян, головним чином, на русинів у дослідженнях видатних особистостей чеської культури – Ф. Челаковського, К. Гавлічка, Ф. Палацького, Ф. Л. Ріґера, словака Шафарика та ін. Вони не виокремлюють карпатських русинів від русинів на решті українських просторів.

В той час як Олександр Духновича (1803 – 1865) в своїх *Записках* (1863) нараховує мало- і білорусинів 15 мільйонів, чеські діячі дотримуються цифри 13 мільйонів русинів. Вони вирізняються від поляків і росіян мовою і культурою, проживають в Карпатах, «вся східна Галичина русинська» і далі їх місце проживання простягається «через Поділля, Волинь і всю Україну аж до Дніпра і Полтави, а також уздовж Південної Русі до річки Кубані». Славляться вони козаками, Богданом Хмельницьким, їх досягненням в літературі є «Енеїда» Івана Котляревського.

Увазі читачів пропонуємо уривок з книжки Ф. Заплетала.

-мі-

V době předbřeznové

V české i slovenské veřejnosti uplatňují se stále ještě o slovanských věcech názory, proti kterým vystoupil ostře Karel Havlíček roku 1846 ve známém článku «Slovan a Čech», když napsal, že «patriotismus slovanský jest jenom o něco méně horší než kosmopolitismus» a když se postavil proti Kollářovu «básnickému a velmi neurčitému přátelství a bratrství» mezi Slovany.

Národnostní a jazyková otázka našich Rusínů na jižních sklonech Karpat je pro některé české i slovenské publicisty a politiky vděčným polem, na kterém se snaží uplatňovat «nepravdivé vlastenectví všeslovanské», abych mluvil zase slovy Karla Havlíčka z roku 1846.

Na otázku po národnosti a jazyku odpovídá slovanský občan nejvýchodnější části našeho státu, že je «Rusín» a že jeho jazyk je «ruskij» na rozdíl od slova «russkij» nebo «rossijskij», což znamená velkoruský. Od té doby, kdy jsme se ujaly správy území Rusínů, je naší snahou nejen zachovat národnost a jazyk Rusína, nýbrž je také zvelebit a zušlechtit. Tuto směrnici považují někteří čeští i slovenští publicisté a politikové za nečeskou, neslovanskou, protiruskou, nekulturní. A přece nemají pravdy. Tuto směrnici, kterou se řídí naše správa v otázkách národnostních a jazykových v Podkarpatské Rusi, vypracovali už před rokem 1848 naši buditelé jako Čelakovský, Havlíček, Palacký, Rieger a jiní, tuto směrnici také prakticky uskutečňovali, a my, věrní synové svých velikých duševních otců, nemáme příčiny, proč bychom se vzdávali jejich velikého dědictví, které leželo dosud ladem.

O literární památky Rusínů na jižních výběžcích Karpat zajímal se už zakladatel slavistického studia v Čechách Václav Fortunát Durych, který si dopisoval s buditelem rusínského lidu pod Karpaty Ondřejem Bačinským, uniatským biskupem mukačevským. Bačinský podával Durychovi zprávy o literárních památkách slovanských v mukačevské biskupské knihovně, jak se o tom zmiňuje Durych ve svém díle «Bibliotheca slavica» (roku 1795, str. 124 – 6), kde uvádí mezi poklady mukačevské biskupské knihovny «Časoslovec», vydaný roku 1491 «typis cyrillicis» v Krakově známým Švajpoltem Fĕolem.

Ve slovanské jazykovědě stal se Durych učitelem Josefa Dobrovského, který se už zabýval přímo – třebas na základě nedokonalých pramenů – otázkou národnosti a jazyka podkarpatských Rusínů a to ve sborníku «Slovanka» roku 1814, kde věnoval celou kapitolu Rusínům v Marmaroši. Dobrovský ukazuje na zajímavost a důležitost studia jejich jazyka, mluví o nich jako o «národu» (Nation), bydlícím po obou sklonech Karpat a praví: «Jsou slovanského kmene, nejblíže příbuzní (verwandt) Rusům, s jichž řečí má jejich vlastní nejvíce podoby (Aebnlichkeit)». Dobrovskému neušlo také dílo, které se obyčejně považuje za východisko obrození rusínského (resp. maloruského či ukrajinského) národa, Kotljarevského «Aeneida», první kniha, tištěná v lidové řeči, čisté a neobyčejně barvité. O petrohradském jejím vydání z roku 1809 píše Dobrovský rovněž ve «Slovance» roku 1814 (str. 209).

František Palacký uvědomil si již roku 1830 v «Časopise Českého Musea» (1., 76) celý dosah a rozsah otázky samostatnosti rusínské národnosti a rusínské řeči. Palacký píše doslova:

«Národ rusínský, co do jazyku rozdílný jak od Rusů tak i od Poláků, již za věků dávních ztratil samostatnost svou, podroben byv buď těmto sousedům svým, buď i knížatům litevským. Tím se stalo, že již všudy jen selský jest, ano šlechticové a měšťané ve krajích rusínských obyčejně neb po polsku anebo po rusku mezi sebou mluví. Celá tak nazývaná malá, černá i červená Rus jsou vlastně rusínské a jen veliká Rus jest rosijská čili jak my pravíme ruská. Ku poledni národ rusínský až do Uher sahá. Celá východní Halič je rusínská. Odtud táhnou se Rusíni po Podolsku, Volyni a Ukrajině až za Dněpr k Poltavě, ano po polední Rusi až k řece Kubanu. Původně Kozáci všichni jsou vlastně Rusíni, ne Rusové, ale odedávna již jazyk ruský (moskevský) mezi nimi se rozšiřuje.»

Také František Ladislav Čelakovský byl jako básník i jako slovanský filolog zastáncem samostatnosti rusínské (resp. maloruské) národnosti a řeči. Vyslovil se o tom jasně v listě, který psal dne 1. března 1830 sekretáři petrohradské Akademie věd Petru Köppenovi před svým projektovaným odchodem na Rus: «Tento po ruském nejrozšířenější slovansky národ skutečně zasluhuje zvýšené pozornosti, a studium jeho řeči na místě je tím důležitější, poněvadž literární prameny o ní jsou neznačné.»

Čelakovský měl na přání petrohradské akademie navštívit před svým příchodem do Petrohradu území rusínského národa a jazyka, zejména v severovýchodních Uhrách a v Haliči a studoval rusínskou řeč na místě. Čelakovskému nepřálo štěstí v tomto směru, jako sešlo ze zájezdu na Rus, ale vroucí lásku a zájem pro výtvory lidové poesie rusínské zachoval si Čelakovský do smrti, zejména jako básník.

Pavel Josef Šafařík začal se zajímat o jazyk Rusínů už na studiích v Kežmarku. V listě Janu Kollárovi ze dne 11. února 1833 píše Šafařík o nesnášenlivosti mezi Slovany a o sobě dokládá, že jeho srdci «chudý Rusnak (Rusín) tolik platí, kolik možný Rus». V «Čas. Čes. Mus.» roku 1837 pojednává obšírně Šafařík o svérázném rusínském kmenu Bojků v Karpatech, který sahá z Haliče přes hlavní hřbet Karpat také do naši Podkarpatské Rusi, na horní Tise od Jasiňa po stolice Užhorodské, Berežské a severozápadní části Marmaroše. Jako redaktor «Č. Č. M.» získává Pavel Šafařík o Rusínech po obou sklonech Karpat cenné studie od Vahyleviče a Holovackého, kteří se Šaškevičem tvořili ve třicátých letech 19. století v Haliči známý triumvirát, spjatý s novým obdobím v obrození rusínského národa na severu i jihu Karpat. Roku 1838 přinesl «Č. Č. M.» podrobnou studii Vahyleviče «Huculové, obyvatelé východního pohoří Karpatského», kteří bydlí také «na jižním sklonu Karpatů v Uhřích», to jest v nejvýchodnější části našeho státu a také Podkarpatské Rusi, na horní Tise od Jasiňa po Trebušany. I dnes po obsáhlých studiích Kaindlových, Šuchevyčových a Řehořových o Huculech čte se Vahylevičovo líčení huculského života z roku 1838 se zájmem. Jiná, stejně

▲ *Флоріан Заплетал.*

důkladná studie Vahylovičova «Bojkové» objevila se za redakce Šafaříkovy v «Č.Č.M.» roku 1841. Bojkové zasluhují vedle Huculů největší pozornosti se strany všech, kdo hledají rusínský svéráz v neporušené čistotě (volovský okres Marmaroše). Vahylevič dovede ještě dnes povědět mnohý zajímavý detail jejich života před 80 lety. Pro poznání zeměpisu, historie, topografie, statistiky a národopisu karpatských Rusínů vykonal ohromný kus práce Holovackyj svými příspěvky do redigovaného Šafaříkem «Čas. Čes. Mus.» a to roku 1841 – 42 «Cestou po halické a uherské Rusi», cestopisem ve formě devíti listů a potom roku 1843 statí «O halické a uherské Rusi». Jsou to prvé cennější práce o Rusínech na obou sklonech Karpat, o jejich vlasti, jejich historii, jejich počtu, jejich životě.

Šafařík se zavděčil studiemi Vahyleviče a Holovackého o Rusínech nejen české veřejnosti, nýbrž využil jejich výsledků ve svém «Slovanském národopise» (roku 1842), kde píše mimo jiné o literární ruštině, že to není jazyk všeruský, nýbrž jen «moskevský, zvláštní rod velkoruského».

Prvým význačnějším spisovatelem, který poznal Rusíny Podkarpatské Rusi, do severních horských okresů Karpat z vlastního názoru a zkušenosti, byl Jan Pravoslav Koubek. Pobyl tam od roku 1830 plných šest let. V listě Hankovi ze dne 25. května 1833 píše, že se zabral mezi Rusíny, aby «i těch málo známých dobrých bratří znáti se naučil». V témž listě sděluje Hankovi: «Jazyk Rusínů je nyní předmětem mého hlavnějšího zaměstnání, které pro Čecha má velmi mnoho příjemného do sebe.» Koubek upozorňuje na neobyčejnou vzájemnou blízkost řeči české a rusínské a praví: «Pro Čecha pravou to rozkoší jest s Rusínem rozmlouvati.» V «Čas. Čes. Musea» 1838 (str. 367) publikoval Koubek rozpravu o překladech královédvorského rukopisu na jiné slovanské jazyky, mezi jiným i na rusínský jazyk. O překlad se pokusili dva členové jmenované už «rusínské trojice» a to Markian Ruslan Šaškevič, jehož překlad zůstal nedokončen a po něm Ivan Vahylevič, o kterém sděluje Koubek, že «pracuje na rusínském slovníku a sbírá rusínské písně». Koubek chválí Vahylevičův rusínský překlad královédvorského rukopisu: «Vahylevičův překlad na rusínském nářečí tím jest důležitějším a zajímavějším pro nás Čechy, čím více nás ono svou podobností i příbuzností s češtinou překvapiti musí. Nebo jestliže nářečí maloruské vůbec s naší mateřštinou hojně i důrazně souhlasí, to tím více jeho vairietas červenoruská svou shodou, ba začasté totožností zvuku i významu slov červenoruských s naší češtinou nade všecky sestry slovanské se vyznamenává.»

Nápadnou blízkost češtiny a karpatské rusínštiny také na jižních sklonech Karpat mohli a mohou pozorovat všichni Čechové, kteří tam od roku 1919 buď působí anebo tam občas zajedou. O slovenštině a rusínštině rozumí se to téměř samo sebou. Vždyť karpatská rusínština sousedí, vlastně se prolíná na značné linii od Spiša až po Užhorod se slovenštinou. Co je na severní straně Karpat, totéž je na sklonech jižních. Karpatské území tvoří nejen fysicko-geografickou, nýbrž také antropogeografickou jednotku. Po obou stranách Karpat bydlí tíž Lemkové, Bojkové a Huculové. Příroda i lidé jsou po obou stranách kordonu, který tvoří státní hranice mezi námi a Haliči, stejní. Tedy také jazyk.

A ještě na jeden moment upozornil Koubek roku 1838 při Vahylevičově překladu Rukopisu, když napsal: «Neméně důležitým bude rusínský překlad pro Rusy, jelikož jich mluva nejbližší jest odnohou maloruštiny. Ale Vahylevičův červenorusínský překlad netoliko Rusům (jakož nás slovutní Nadvolžané o tom ujišťovali), leč i ostatním Slovanům velmi vhod bude, jimžto mimo několikera červenoruských písní málo co jiného v tom podnářečí známo jest.» Koubek otiskl na konci rozpravy ukázky překladu Šaškevičova i Vahylevičova na důkaz «bohatství, hebkosti červenoruského podnářečí i jeho znamenité podobnosti s češtinou».

Tento názor Koubkův o samostatnosti rusínského národa a o krásách jeho jazyka je tím zajímavější, že Koubek byl výtečným znalcem ruské literatury a zejména ctitelem ruských byronistů Lermontova a Puškina, z jehož prací také překládal.

K tomuto tématu se vrátil Koubek v přednášce «O panslavismu», kterou četl v české společnosti vědecké, a která potom vyšla v Havlíčkově «České Včele» roku 1847 (zůstala tam nedokončena), Koubek uvádí v široce založené své rozpravě, že «Rusíni mají Bohdana Chmelnického, který se poddal (1654) se svým synem Jiřím a s národem maloruským pod moc caru moskevských», vzpomíná že «jazyk maloruský byl odedávna jazykem diplomatickým, že maloruština byla dříve vzdělána, dříve v písemní jazyk upravena a protož v úřadech užívána», líčí potom, jak «maloruský jazyk, nemoha odolati jinošské síle literatury a řeči polské, ustupoval napořád ze zámkův, z paláců a ze dvorův šlechty k malomešťanům a ke kněžím ruským, až se konečně octnul v chatrči selské» a srovnává osud Rusínů s osudem Čechů: «Naše řeč a literatura česká lezla tím samým zpátečním chodem račím jako maloruská, i ona též se octla v domě maloměstském a v chalupě vesnické.»

Také v této řeči «O panslavismu» uvádí Koubek, že «jazyk maloruský je českému velmi blízký», staví proti sobě «Rusína a Rusa» jako příslušníky dvou příbuzných, ale samostatných národu a končí slovy, která možno nazvati prorockými: «Národ maloruský nejprve sám sebe opustil a proto i od jiných opuštěn byl. Národ maloruský, tento ke vzájemnosti slovanské nejschopnější a jako zrozený a vychovaný v ní národ sešel v Polsku na chlopy a v Rusích na chacholy, až se zde i tam šlechtici i měšťané své národnosti zpronevěřili. Národ maloruský může se však někdy státi důležitým Slovanstva faktorem.»

Koubek se vrátil k této otázce ještě v červnu roku 1850 ve stati «Přehled statisticko-politický hlavnějších jazykův a národův evropských, zvláště slovanských», otištěné ve «Slovanu» Karla Havlíčka. Koubek upozorňuje zase na «znamenitý rozdíl mezi velko– a maloruštinou», dělí od sebe «velkoruský jazyk» od «maloruštiny», uvádí «tři daleko a široko rozsáhlé jazyky slovanské: ruský, rusínský a polský», poukazuje na statistiku, že «odloučíme-li od Velkorusů asi 13 milionů Rusínu, podrobených vládě rakouské a vládě imperatora (ruského), napočteme 41 milionů Rusů, to jest Velkorusů» a líčí situaci rusínského jazyka slovy, která ještě dnes a zvláště dnes zasluhují, aby byla opakována všem, kdo jsou hluší a slepí k duševnímu životu celých národů:

«Považíme-li (píše Koubek 1850 v orgánu Havlíčkově), že velkoruština nemá a nesmí a nemůže míti žádného soupeře a protivníka v maloruštině ani ve školách, ani v kancelářích, ani ve vojště, ano že maloruština v imperii rossijské, ba i v samém srdci svém, ve staroslavném Kyjevě a na jeho školách vysokých svatého Vladimíra, knížete apoštolům rovného, nikoli není jazykem apoštolující literatury, ale že jest a ostává jazykem chacholů, černi lidu, totiž lidu prostého, tím lépe nahlídneme, že velkoruský jazyk je opravdu ohromným orgánem ruské centralisační soustavy, a že ten jazyk jak maloruštinu, tak i polštinu v Rusích z dlouhá, ale důsledně v užší a těsnější hranice, čím dále tím silněji svírati a odstrkovati bude. Každý zajisté vzdělaný Čech jest pro vzájemnost blízkou nářečí maloruského s českým přirozeným přítelem a milovníkem jazyka maloruského, jenž-to o celou polovici jest nám Čechům srozumitelnějším nežli velkoruština, která čudským vokalismem tolik nabobtěla a oduřalosti nabyla, ale tato naše česká láska k maloruštině nepodvádí naše slovanské srdce tou marnou nadějí, že maloruština bude v ruské říši moci dosíci příznivější a skvělejší budoucnosti. Nemluvím již o překážkách z vládního jazyka povstávajících. Národ maloruský pokládá sám svůj jazyk za selský, velkoruský nazývaje panským. Cokoli knih dosud po malorusku bylo v Rusích vydáno (to jest do roku 1850), od humoristicky a dovtipně zkozačené Aeneidy Kotlarevského až do nynějších časů, na to v Rusi žádný nehledí jako na uhelný kámen zvláštní literatury, která by snad měla býti začátkem jakéhosi převratu v duchovním živobytí Rusínův, to vše se považuje toliko za diletantismus a za kratochvilnou zábavu. Literatura velkoruská počítá přemnoho spisovatelů rodu rusínského, kteří tím správnějšími a čistějším jazykem píší, čím více se námitek vzhledem maloruských boeotismův obávají, pečujíce ústně i písemně o své velkoruštinou zakryté incognito, ne documenta darent, qua síni origine nati. Velkoruština jest v očích Rusínů carských athenštinou, jejížto důkladná vědomost jest stupněm ke všem důstojenstvím (činům) a k ordenům po peru i po meči. Jest nevyhnutelnou výminkou každého, kdož spisovatelstvím chce si jakého jména dobýti aneb na universitách co mentor mládeže slovo živé a samospasitelné nauky pod dohledem kurátora a rektora, od vlády ustanovených, veřejně hlásati. Nedočká-li se maloruština v Haliči a v severních Uhřích utěšenějšího a bujnějšího rozkvětu, nebudeme si ovšem moci slibovati mnoho prospěchu pro veškerou maloruštinu.»

V těchto slovech Koubkových je uložena celá podstata jazykového boje, který se svádí v Podkarpatské Rusi mezi přicestovalými stoupenci a hlasateli literární velkoruštiny a mezi autochtony, pěstujícími rusínský (resp. maloruský) mateřský jazyk.

Stejného názoru jako Koubek byl před rokem 1848 také Karel Vladislav Zap a sám Karel Havlíček Borovský. Jak vidět, jsou zbudovány základy naší rusínské národnostní a jazykové politiky nerozborně. Na této skutečnosti nezmění nic několik naivních českých a slovenských politiků a publicistů, kteří se domnívají, že tvoříme na jihu Karpat nějakou novou národnost a řeč.

Florian Zapletal,
Rusíni a naši buditelé,
Praha, 1921, str. 1 – 13.

Іван Волощук

В редакцію надійшла смутна вістка: 14 травня 2024 року помер еколог, лісовий фітоценолог, педагог і публіцист, довгорічний директор Татранського національного парку (TANAP) проф. інж. Іван Волощук, доктор біологічних наук.

Іван Волощук народився 21 січня 1935 року в с. Луг Рахівського району Закарпатської області України (джерела наводять місце народження Аклин). Після закінчення Другої світової війни батьки вирішили переселитися у Словаччину, і він разом з батьками, братом Василем і сестрою Оленою проживали в Кленовці. Після закінчення Гімназії в Тисовці Іван Волощук продовжив навчання на Факультеті лісового господарства Технічного університету у Зволені. Як професор університету виховав багатьох спеціалістів. Наукова діяльність: кандидатська дисертація «Ріст і продуктивність смереки європейської в букових яличинах Словаччини» (1982), докторська дисертація «Екосистемний аналіз заповідних об'єктів Словацької Республіки» (1992).

Він був одним з ініціаторів створення Асоціації словацьких національних парків та природоохоронних територій Словаччини, але особливо створення Асоціації Карпатських національних парків і заповідників Карпат (ACANAP), метою якої було об'єднання заповідних територій в Карпатах. Однією з найяскравіших сторінок його наукової роботи стала реєстрація Словацько-українського букового резервату до Списку всесвітньої культурної та природної спадщини ЮНЕСКО. Ці заслуги високо оцінили українські спеціалісти з питань охорони навколишнього середовища.

Іван Волощук видав книги *Vrátna (1978), Veľká Fatra – Chránená krajinná oblasť (1986), Krásy a vzácnosti slovenskej prírody (1989), Tatranský národný park Biosférická rezervácia (1994), Ochrana prírody a krajiny (2003).*

Вічная йому пам'ять!

-мі-

Новини культури

УКРАЇНА. Буковинська тайстра: від вовни до готового виробу. Ткану яскравими нитками буковинську торбинку внесено до Національного переліку нематеріальної культурної спадщини України.

ЛИТВА. У литовському місті Йонава відкрилася виставка дитячих малюнків «Вільний Херсон», присвячена жителям Херсона, які пережили російську окупацію та зараз живуть під постійними обстрілами.

НІМЕЧЧИНА. Український культурний фонд у партнерстві з німецьким некомерційним соціальним підприємством The Green Room проводить опитування, що спрямоване на вивчення стану ментального здоров'я українських митців під час війни.

КАТАР. У рамках роботи Українського дитячого навчального клубу при посольстві України в Катарі у місті Доха відбулася чергова зустріч маленьких українців, присвячена тисячолітній історії та традиціям української вишиванки.

УКРАЇНА. У Національному музеї історії України у червні відбудеться виставка 274 незаконно вивезених контрабандистами предметів культурної спадщини, які Естонія повернула Україні.

АВСТРАЛІЯ. В Українському музеї Австралії в Мельбурні триває виставка українського мистецтва та ремесел «Treasures» («Скарби»), яка демонструє тисячолітні традиції, культуру та творче самовираження.

Сторінки минулого (106)

ВЛАХОВО – VLACHOVO (окр. Рожнява)

Увагу привертає назва села Влахово з кількох міркувань. По-перше, подібне написання і прочитання із закінченням *–во* типове для назви сіл Закарпатської області України. Такі назви знаходимо у близько 70 селах. Ось кілька прикладів: Велятино, Доробратово, Драгово, Зарічово, Зняцьово, Золотарьово, Імстичово, Кошельово, Крайниково, Нанково, Неґрово, Оленьово, Оросієво, Павлово, Пацканьово, Пістрялово, Попово, Порошково, Рокосово, Сасово, Смереково, Соломоново, Станово, Сусково, Фанчиково, Червеньово, Чумальово.

По-друге, назва села пов'язана з т. зв. волоською колонізацією, а отже з заселенням Влахова і всієї нашої території пастухами, які приходили сюди зі сходу, в тому числі з українською людністю – руським населенням, руснаками, як зазначені вони в середньовічних грамотах і документах. В історичних назвах села довгими роками зберігалося повноголосся (-оро-, –оло-, –ере-, –еле-) – (волох – в українців, Vlach – у словаків), хоч в наших говорах для означення волохів побутує і найменування олах. У Словаччині про волоську колонізацію говорять такі нави сіл: Valaská, Valaská Belá, Valaská Dubová, Vlachy, а поруч з словацько-українським приграничним простором – колишнє русько-українське село Валашківці (Валяшківці), по-словацьки Valaškovce.

Як зазначає авторитетний український мовознавець Павло Чучка, означення товтами (по-угорськи tót), не завжди і не в кожний історичний період означувало лише словаків, угорці в давнину так називали всіх корінних слов'ян басейну Тиси (див. «Антропонімія Закарпаття», Ужгород, 2008).

Перша письмова згадка про село Влахово датується 1427 роком, коли воно називалося Alahpathaka. У подальшому історичному розвитку його назва змінювалася наступним чином: з 1470 року – Olahpathaka, з 1556 року – Vlahowa, з 1584 року – Villa Lamperti, з 1597 року – Olachpataka, або Lampertsdorf, з 1598 року – Vlachy Pataka, з 1773 року – Wlachowecz, з 1808 року – Wlachow, з 1920 року Vlachovo, отже така назва села збігається з утворенням Чехословаччини, коли наші землі вийшли зі складу Австро-Угорщини і держава стала слов'янською. Мадярська назва села: Oláhpatak.

По-третє, як у Влахові, так і в закарпатоукраїнській мовній території знаходимо прізвища, які вказують на присутність волохів (руснаків): Олаг, Олах, Влах. Прізвища Олаг, Олох, Волох, Волошин, Волошинець знаходимо по всьому Закарпаттю.

По-четверте, угорська статистика у Влахові фіксує кілька православних волоських поселенців, які, як і руснаки, за віросповіданням на той час були православні, що, правда, було дуже рідким статистичним явищем у східнословацьких русинів-українців після Ужгородської унії 1646 року (серби і під час австро-угорського панування зберегли православ'я).

Конфесійно волохи і досі позиціонують себе як православні.

Перший угорський перепис населення 1880 року у Влахові не фіксує волохів як етнічну групу: село на той час налічувало 739 жителів, з них словацьку мову вважали рідною 628 жителів, 27 угорську, 42 німецьку, 18 іншу, 2 неугорську, а 22 особи не вміли говорити по-угорськи. Проте історики ясно говорять про поселення у Влахові волохів. Так, наприклад, таке авторитетне видання, як Vlastivedný slovník obcí na Slovensku (3. časť) зазначає: «V 15. storočí sa v obci osídlili valasi. V roku 1566 ju spustošili Turci».

Можливим шляхом дотику може бути хіба що належність до православної віри.

За релігійним складом стан населення Влахова такий: 1890 рік – 795 жителів, з них 107 римо-католиків, 2 православні, 672 євангеліків а. в., 5 реформатів, 9 юдеїв; 1900 рік – 795 жителів, з них 138 римо-католики, 3 греко-католики, 4 православні, 632 євангеліки а. в., 8 реформатів, 10 юдеїв; 1910 рік – 822 жителів, з них 172 римо-католики, 1 греко-католик, 15 реформатів, 626 євангеліків а.в., 1 вірянин унітарної церкви (?), 7 осіб – юдеї. Православних в 1910 році ця статистика вже не фіксує.

Ян Матей Корабинський у *Географічно-історичному і господарському лексиконі Угорщини* (1786) село Влахово наводить як Wlachowecz (див. стор. 515), проте не наводить релігійну приналежність жителів села.

Греко-католицька церква в сучасному зараховує Влахово до неактивних греко-католицьких філіалок приходу-матері в Гачаві, де частина жителів і досі зберігає свою руську бесіду.

Марина Гримич (Київ) у дослідженні «Сучасний погляд на проблему волоського права», між іншим, пише: «… поширенішим у європейській науці є переконання, що ті волохи, які прибули в Карпати, були не східнороманськими етнічними групами, не романізованим слов'янським елементом, а слов'янізованим романським елементом».

А далі зазначає: «Від «волох», «волоський» походять назви села і річки Волосянка, села Волосани, Волосянський потік. Ряд топонімів з коренем «вільх» також співвідносяться з «волох» (на основі заміни ненаголошеного *о* на *і*): Вільхівці, Вільхівець, Вільхівка; за законами української мови від «волох» утворені назви с. Вільшина, потік Вільшинка, с. Волошинці. Навіть так далеко від Галичини, у Києві, досі зберегла свою історичну назву одна з подільських вулиць – Волоська. У Черкаській області є с. Вільховець, яке часом називають Вільхівець або Ольховець. Топоніміка іншого походження також може свідчити про зв'язок з волохами.

Незважаючи на те, що дослідники досі дискутують, коли саме в часі відбулася слов'янізація волохів, проте погоджуються з тим, що якщо не всі, то принаймні значна частина волохів повністю слов'янізувалася. Це дає нам підстави бачити у волохах-скотарях, які мігрували в Карпати в XIII – XV ст. таких самих (або майже таких самих) слов'ян, що відрізнялися від місцевого населення специфічною говіркою, антропологічним типом і особливостями соціального укладу, який виробився як оптимальний для скотарсько-відгінного господарства».

Влахово спочатку існувало як шахтарське поселення. Первісне мале поселення розрослось у село. До початку 15 століття це було суто шахтарське місто. Вже в той час важливе значення має виробництво заліза (Dejiny Slovenska I, с. 454, Братислава, 1986). Тут також був гамор. На початку 15 століття панство поселило на лісисті гірські території волохів. До 1426 року вони закінчили заселення села на пагорбах біля Влаховського потоку. Згідно з переписом кріпаків, у 1427 році село мало 40 портів (оподатковуваних будинків – поселень) і в переписі значилося як Alahpathaka. Це свідчить про важливість і значущість волохів у селі.

Спочатку село належало родині Бубеків зі Штітніка, які почали збільшувати трудові повинності і надавали перевагу грошовим податкам перед натуральними. Це призвело до того, що шахтарі та волохи втратили свої привілеї. У 1566 році Влахово разом з іншими навколишніми селами було спустошене турками, яким населення мусило платити податки. Коли в середині 16 століття в Ґемері поширилася Реформація, село Влахово також прийняло лютеранство. Першим відомим лютеранським проповідником був Станіслав.

У 1610, 1709-1710 роках у селі спалахнула чума (mor), від якої померла велика кількість мешканців. Тому пани запросили до села нових поселенців.

1816 рік став віхою стрімкого погіршення економічного та соціального становища кріпаків. Цього року Йосиф Андраші III передав село своєму синові Карлу (III). Він був одним з найжорстокіших землевласників у Ґемері. Він почав запроваджувати безпрецедентні порядки. Забрав від людей сільський дім без компенсації і перетворив його на свою поміщицьку садибу. Збільшив панщину та трудові повинності кріпаків. Він позбавив церкву полів і лугів, за рахунок яких утримувалися парафіяльний священник і вчитель. Відібрав у кріпаків землю, яку вони самі ортували – розчищали. Дуже суворо карав людей за будь-які проступки та правопорушення. Почалася давня суперечка між землевласником і підданими.

У 1904 році в селі сталася пожежа. Згоріло майже все село. Село треба було будувати з нуля, а будувати його не було з чого. Кілька людей покинули село в цій скруті. У 1904-1911 роках вони подалися «на заробітки» у світ – до Америки, Канади та інших країн. Через кілька років дехто повернувся, але були й такі, що залишилися назавжди.

Найбільш об'єктивну картину, як проходив процес втрати національної і релігійної ідентичності волоських поселенців у Влахові в плині років показує *Літопис Матиці Словацької* за 1872 рік. Ось уривок:

*«… Keď prišli Husíte a zaujali celý Gemer, uvádzajúc všade kalich a bohoslužbu ďľa svojho obradu, keď protestantizmus vniknul i do Gemera, a zakládali sa tu prvé evanjelické cirkve podľa augšburského vyznania, z toho času kanonické visitácie a senioralnie protokoly v archíve Štitníckom zachované, podávajú neomylné dôkazy, že horní Gemer z väčša bol cirkve staroverskej čiže ruskej (назва руська, руський означає український, не плутати з терміном російський. – Примітка автора). Na Muráni a Štitníku bol Sv. Mikuláš (ruský to Svätý) patrónom cirkve, ktorému v tomto okolí temer všetky kostoly boli posvätené, menovite V. Polomský, **Vlachovský**, Bystrenský. Cirkevné náradia, kalichy, pečade atď. poukazujú zjavne na svoj staroverský pôvod».*

У плині років асиміляції піддавались як руснаки, так і волохи, яких не лише через спосіб скотарського господарювання нерідко ототожнюють з руснаками.

Перепис населення 2021 року показує, що у Влахові проживає 785 жителів, з них 765 словаки, 3 мадяри, 1 чех, у 2 осіб інша національність, а в 14 осіб невстановлена національність. За релігією це 207 осіб без віросповідання, 75 римо-католиків, 458 євангеліків а.в., 6 греко-католиків, 2 віруючі Реформованої християнської церкви Словаччини (кальвіни), 1 православний, 6 євангеліків метод., 4 інші та віряни неточно встановлених церков. Статистика фіксує також 5 прихильників поганства і природної духовності, 3 ad hoc руху. У 18 осіб не було встановлено віросповідання.

-мі-

Книги українською мовою у вільному доступі

Протягом довгих років в минулому через магазин *Радянська книга* я замовляв і купував різні книги, переважно українських, але і світових авторів, які виходили, наприклад, в серії *Вершини світового письменства*. Добрих книг у гарному виданні було багато, і їх ціна була невелика, тож назбиралося у домашній бібліотеці набагато більше книг, ніж я встиг попри роботі прочитати. Відійшовши на пенсію, вільного часу стало трохи більше, і я почав наздоганяти запізнене. Очі стали слабшими, а книги були надруковані дрібним шрифтом, тож читати їх і з окулярами було нелегко. Прийшлося шукати книги на інтернеті в електронній формі, щоб можна було формат тексту збільшувати. Шукаючи твір «Батько Горіо» автора Оноре де Бальзака, я натрапив на вебсторінку https://chtyvo.org.ua/. На моє приємне здивування, я знайшов на цій вебсторінці в розділі «Тека авторів» вільний доступ до книг кілька тисяч українських і світових авторів, надрукованих українською мовою. Знаходяться там і деякі переклади українських класиків на інші мови. Отже, рекомендую зайти на наведену вебсторінку і пошукати собі бажану українську книжку.

Дальшим моїм здивуванням було те, що між авторами я знайшов і своє прізвище та книгу «Родовід Андрія Бачі з Кечковець», яку ми підготували спільно з братом Юрієм. З його доробку на цій вебсторінці можна знайти і завантажити понад 20 книг чи статей.

Шукаючи інших українських авторів Словаччини, я знайшов лише кілька статей Миколи Мушинки та книги «Лише двома очима» Степана Гостиняка і «Календарна обрядовість русинів-українців у Чехо-Словаччині. Том 1» Михайла Шмайди. На жаль, не знайшов там видання творів Івана Мацинського, Федора Лазорика, Йосифа Збіглея, Мілана Бобака, Івана Яцканина ...

Крім Теки авторів, на вебсторінці можна шукати книги за розділами літератури як Художня, Історична, Наукова, Публіцистика та інші. У вільному доступі тут є і різні часописи, як історичні, напр. «Зоря Галицька» – перша газета українською народною мовою 1848 – 1849 років, так і новіші, як, напр. «Всесвіт», «Вітчизна», «Сучасність»… Можна там знайти і Культурно-політичний часопис для українців у Чеській Республіці «Пороги» і прочитати статті, які там публікувалися від 2002 до 2023 року. На жаль, журналу «Дукля» там не знайти.

За інформацією на вебсторінці, в бібліотеку за бажанням можна додавати електронні формати книг, які не захищені авторськими правами. Варто подумати, хто б міг збагатити бібліотеку українськими книгами і часописами, які друкуються в Словаччині, щоб вони стали доступними для широкого кола читачів цілого світу.

Іван БАЧА.

NOVE ŽYTŤA KULT MINOR

Vydáva Zväz Rusínov-Ukrajincov SR, IČO 00 177 725. Ročník 74. Šéfredaktor Miroslav Iljuk. Adresa redakcie: Janka Borodáča 5, 081 08 Prešov. Tel. 051/7733 707, e-mail: novezytta@nextra.sk. Náklad: 450 ks. Ročné predplatné 12,50 €. Štvrťročné predplatné 3,125 €. Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty, alebo e-mail: predplatne@slposta.sk. Objednávky do zahraničia vybavuje: Slovenská pošta, a.s.. Stredisko predplatného tlače. Uzbecká 4, P. O. Box 164, 820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranicna.tlac@slposta.sk. Objednávky na predplatné do zahraničia prijíma: SLOVART G.T.G., spol. s r.o.. Krupinská 4, P. O.Box 152, 852 99 Bratislava, e-mail: info@slovart-gtg.sk. Počítačová sadzba NITECH s.r.o., Prešov, Tlačí Grafotlač, Prešov. Ev. číslo EV 3301/09. Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín.

НОВЕ ЖИТТЯ

Видає Союз русинів-українців СР. Рік видання 74. Головний редактор Мирослав Ілюк. Адреса редакції та адміністрації: 081 08 Пряшів, Янка Бородача, 5. Телефон 051/7733 707, e-mail: novezytta@nextra.sk. Рукописи і фотографії повертаються на просьбу автора. Редакція залишає за собою право скорочувати статті. Статті, підписані авторами, висловлюють їх власні погляди і не обов'язково збігаються з поглядами редакції.